verslag Freinetbeweging 15/5/2013

projectwerking De Harp

Applaus. We waren met 40 enthousiaste Freinetwerkers aanwezig. Marcel was verontschuldigd. De inleiding werd gegeven door Cindy (directie gastschool De Harp) en Rozemarijn (pedagogisch begeleider stad Gent). Daarna gingen we in deelgroepen per graag aan het werk.

de gastschool geeft toelichting over hun traject rond projectwerk in hun team:
- twee jaar bezig rond deze Freinettechniek
- bij elkaar hospiteren om van elkaar te weten hoe project georganiseerd werd
- verschillen / gelijkenissen / vragen rond organisatie en materiaal oplijsten
- nu keuzes maken en zaken aanpassen
- dat traject werd met pbd / Marcel Thorel georganiseerd
- pedagogische studiedag: wat willen we bannen, behouden, bereiken rond projectwerk
- alle fases van projectwerk worden apart besproken, oude documenten herlezen en herwerkt *(zie bijlage)*

Het verschil tussen project en onderzoek.
Veel Freinetscholen werken met thema's en projecten. Die worden meestal klassikaal georganiseerd. De opstart gebeurt soms nogal willekeurig. Het zijn de kinderen die vanuit een blinde brainstorm onderwerpen mogen aanreiken. Uit alle verschillende ideeën kiest de klas dan een item, vaak is daar een stemmingsronde voor nodig. Er wordt een lijst gemaakt met bv wat willen we leren, wat willen we doen, wat willen we maken, … Andere scholen werken met een frigo of lijst die ophangt in de ronde. Als daar een onderwerp komt die grote interesse opwekt, kan het ook als project gekozen worden.
Deze techniek kent zijn grenzen. Veel Freinetscholen zijn er 'n beetje op uitgekeken. Ze missen de leerhonger en het echte werk. Kinderen zijn minder betrokken op wat er geleerd wordt. Er zijn ook niet altijd rechtstreekse linken met de praatkring of het coöperatief klasgebeuren zelf. De vragen zijn geen levende vragen. Ze worden kunstmatig bedacht of lijken verder gezocht.
Door de insteek van oa Marcel zijn veel meer scholen de weg ingeslagen van de werkstukken of onderzoeken. De input van een onderzoek is een daadwerkelijke vraag die in een kring, een werktijd, een leerwandeling, een uitstap, … naar boven komt. Ze wordt zo concreet mogelijk gemaakt en vastgelegd op flapen/frigo. In de werktijden gaan kinderen later die vragen opnemen en onderzoeken. De antwoorden keren terug naar de groep. Vaak wordt ook al tussendoor teruggekoppeld en info en advies van de groep gevraagd. Zo is de wisselwerking tussen individu en groep gegarandeerd. Sommige onderzoeksvragen zijn klein en kort. Tegen de afsluitkring is er al een antwoord. Andere onderzoeken vragen meer tijd.

In de loop van de vergadering kwamen we meermaals terug op deze nieuwe invulling. Vele mensen ervaren dit als heel positief. In alle graden viel het op dat het werken met onderzoeksvragen onze voorkeur wegdraagt. Anderzijds blijven de voordelen van projectwerk ook waardevol: groepsgevoel, engagement, grotere acties mogelijk, meer doen dan denken, … Daarom kiest men er vaak voor om beiden te combineren. Projecten afwisselen met een periode van individuele werkstukken.

getuigenis leerkracht derde graad De Harp:
- tevreden over de keuze om meer met onderzoeken te werken
- meer oog om kwaliteit uit de ronde te halen
- de onderzoeken sluiten nu dichter aan bij wat kinderen zich in de ronde afvragen
- er wordt dus niet meer altijd klassikaal rond één thema gewerkt

aanvullingen Rozemarijn:

- We kiezen vaak één Freinettechniek die we willen herdenken of verbeteren. Beter is op de visie erachter te versterken. Als die goed zit, zullen de technieken er uit volgen. We vragen ons dus altijd af hoe het zit met de communicatie, het coöperatief werk, het tastenderwijs onderzoeken en het creatief werk.
  Vaak start het in de ronde al, met het stellen van goeie vragen die echt luisteren stimuleren en de nieuwsgierigheid in de wereld en elkaar versterken.
- Als we botsen op onze grenzen of voelen dat zaken minder goed lopen, komen we vaak ook uit op organisatie en klasmanagement. Zeker bij projectwerk gaat het niet enkel over wat wil ik bereiken maar ook en vooral over hoe wil ik dat allemaal organiseren. Veel hangt af van hoe de leerkracht zijn eigen rol opneemt, zich daarvoor vrij kan maken, de kinderen enerzijds zelfstandig laat werken maar anderzijds ook van heel nabij blijft opvolgen.
- Vaak wordt te eenzijdig de ronde gekozen om vragen te destilleren, thema's te verzamelen. Er zijn echter nog vele andere manieren om onderwerpen binnen te halen. De leerwandeling bv is een heel dankbare en sobere werkvorm. Een kwartiertje door eigen buurt stappen, geeft direct 40 vragen. Er zijn leerkrachten die kinderen in hun eigen buurt bv als gids de klas rondleiden. Ook de communicatie met een correspondentieklas brengt gratis vragen binnen.

Nog een aanvulling die de gastschool via Marcel heeft gekregen:

- Goede onderzoeken starten met goede vragen. Te vaak blijven we als onderwijzer steken bij te schoolse vragen. We willen er meteen rechtstreeks leermomenten aan koppelen. We vergeten daardoor vaak te luisteren naar de ware boodschap en de intentie van het kind. Waarom zeg je dat? Waarom breng je dit mee?
  Cindy geeft een voorbeeld: Een meisje vertelt in de ronde dat ze naar de kapper is geweest. Je kan dit 'arme' puntje snel afhandelen of wegmoffelen. De groep voelt snel hoe jij hier ook als leerkracht mee omgaat en zal deze onuitgesproken regels of gewoontes overnemen. Marcel zat in die kring en trok dit schijnbaar banaal verhaal helemaal open. Hij vroeg aan het meisje of ze het belangrijk vond om er mooi uit te zien. Hoe ze dat deed en wat ze dan precies leuk vond. Hij vroeg het ook meteen aan de rest van de klas waardoor er een rijk gesprek volgde over verzorging, hygiëne, schoonheid, mode, … Het kind stond in de kijker, werd gewaardeerd om haar inbreng. Door het belang dat de leerkracht aan haar woorden gaf, groeide ook het respect van de klasgroep. Met een andere intentie of een andere insteek of vraag kan je de zaak dus helemaal kantelen.

In het tweede deel van de vergadering werkten we per graad verder. Hieronder een aantal zaken die in de deelgroepen aan bod kwamen en achteraf in de grote groep als belangrijk werden aangeduid:

- Projectwerk kan nog beter worden al s je de school verlaat. Buurtonderzoek en samenwerken met partners werkt verrijkend. De vragen komen daardoor vaak dichter bij het kind te liggen. Het onderzoek is functioneel.
- Het noteren van het besluit of het maken van een werkstuk is heel belangrijk. De klas moet een manier vinden om al die werkstukken te archiveren en zo hun eigen klaspatrimonium op te bouwen. Het valt op dat kinderen daar graag naar teruggrijpen, ook bij kleuters.
  Er zijn vele manieren om die neerslag te maken: projectboeken, portfolio, digitale werkstukkenkast, …
  Ze worden per klas bijgehouden of leerlingen houden hun individueel traject bij en nemen dat bv ook mee naar een volgend leerjaar.
  Bij jonge kinderen is die neerslag natuurlijk aangepast. Er wordt vooral getekend of met foto's of klankbanden gewerkt. Vaak gaan er ook oudere kinderen of leerkrachten helpen om de nodige woorden of zinnen bij hun werk te noteren. Ze kunnen zelf ook kleine stukken na stempelen of plakken.

- Wie in graadsklassen of leefgroepen werkt ervaart mogelijks problemen. Zeker in de eerste graad ervaren ze dat als lastig. Er is vaan een groot niveauverschil doordat eerste nog niet kan schrijven. De oudste kinderen worden vaak in de rol van zorgdrager/trekker geduwd. Ze moeten hun eigen ritme en honger vaak bijstellen en zich aanpassen aan het jongere kind.
  Er komen suggesties om hier mee beter mee om te gaan. Jonge en oudere kinderen kunnen gerust samen taken uitvoeren maar elk op hun niveau. De oudsten zullen uiteraard een grotere bijdrage leveren voor de tekst, het jongere kind werkt eerder aan een illustratie. Je kan je groep sowieso indelen in deelvaardigheden: de kunstenaars, de schrijvers, de onderzoekers. Zo beleeft iedereen het onderzoek vanuit zijn invalshoek en is het makkelijker om overzicht te houden en je rol als leerkracht eenvoudiger te houden.
  In een classe unique waar alle leeftijden samen zitten, verwachten we dezelfde problemen. Dat lijkt niet zo te zijn. De verschillen worden als normaal of natuurlijk ervaren, niet als last of barrière. Micha vertelt over een onderzoeksvraag (waarom potloden sporen achterlaten op papier maar niet op glas) die uitgewerkt werd door één vijfdeklasser en twee eersteklassers. Zij volgden eerder passief mee. De inhoud gaat mogelijks boven hun hoofd, maar ze nemen er altijd iets van op. Hun bijdrage is miniem (knutselwerkje) maar toch ervaren ze het werkstuk evenzeer van hen. Bij de presentatie flankeren ze de vijfdeklasser en krijgen ze evenveel applaus.
- Organisatie ervaren vele groepen ook als lastig. Je moet overal bij zijn, iedereen heeft je tegelijk nodig. Dat valt mogelijks op te lossen door je projecttijden anders te plannen. Niet iedereen hoeft tegelijk in dezelfde onderzoeksfase te zitten. Beter is om in dezelfde werktijd ook een ander aanbod van de klas te laten doorgaan (miniateliers, teksten, crea, …). Dat zijn werkvormen of taken die ze grotendeels alleen kunnen afhandelen. Zo kan je als leerkracht alle aandacht geven aan de twee of drie groepjes die themawerk hadden gepland.
- Hoe is een project eigenlijk opgebouwd? Welke kansen of input kan je aanreiken in al die verschillende fases. Er bestaat een map die door Rozemarijn en Maddy werd ontwikkelt met stappen en picto's om kinderen op weg te helpen of om kinderen/klassen/leerkrachten op ideeën te brengen. Het zijn geen altijd te nemen paden, eerder suggesties. Een goede kapstok of een ritueel is nodig om de zelfstandigheid en het gericht werk te bevorderen. (de bijdrage vind je in bijlage)
  Niet één stappenplan maar beter meerdere verschillende lanceren of gebruiken. Afhankelijk van het kind of de context past de éne keer beter deze werkvorm, de andere keer beter een andere werkvorm. Verschillende brillen of een veranderbare focus houdt de boel ook fris. Het mag geen systeem worden die zonder reden of doel gevolgd wordt.
  Het moet ook en vooral een planning zijn die bij jezelf past. Zomaar een systeem van een collega overnemen werkt niet altijd. Je zet het beter naar je hand. Ook de klas verdient elk jaar opnieuw een eigen gepersonaliseerd traject. Naast de kapstokken is het belangrijk om met levend materiaal eigen referentiekaders per groep vast te leggen en te visualiseren. Het klaspatrimonium is door iedereen gekend en leeft echt, je kan er vlot naar terugkeren bij nieuwe zaken die erbij aansluiten.
- Over de onderzoeksvragen zelf: er zijn arme, rijke, vervelende, moeilijke, filosofische, banale, … vragen. Maar dat is vaak al ons oordeel of onze waarheid. We moeten blijven openstaan voor elke vraag. Het is wel zaak om de echte vraag achter de vraag te vinden, de ware goesting van het kind. Vaak moet de leerkracht dus nog gericht tussenkomen om de zaak scherp te zetten.
  De leukste onderzoeken zijn die waar je als leerkracht ook zelf helemaal in mee mag stappen, over een item waar je zelf vooraf ook nog niets afwist.
  Experten zoeken in of buiten de school is altijd een meerwaarde. Het kan goed zijn om als school een talentenbank van teamleden, ouders, … samen te stellen. Zo weet je sneller waar je met vragen terecht kan. Bestaan er te moeilijke vragen? Eigenlijk kan je elk thema op elke leeftijd aansnijden. Je zal er wel moeten voor zorgen dat je het aanpast aan hun niveau, op maat van de kinderen spreekt.
- Niet elke vraag moet altijd leiden tot een groot uitgewerkt onderzoek. Je kan het ook houden bij een goed klasgesprek, een uitstapje, een gastspreker, … Niet alles hoeft altijd uitgeschreven te worden. Het kind kan

ook gewoon zeggen wat hij weet. Ook de leerkracht moet niet bang zijn om zijn aandeel in te brengen. Aansluitend kan er gerust een leerkans zijn waar er gedoceerd wordt. Een referentiekader, een uitbreiding, …

- Wanneer is iets echt begrepen? Als de maker het niet moet aflezen maar het echt uit zichzelf in eigen woorden kan navertellen. En als hij vlot op allerlei vragen van de groep kan antwoorden.
  En wanneer weet je of het publiek de inhoud ook echt begrepen heeft?
  Het is hier belangrijk om vaak de individuele trajecten voor, tijdens en na naar de groep te brengen. Zo is er deelgenootschap en weet iedereen waar iedereen mee bezig is. Zeker als de onderzoeken niet enkel in de boeken en op papier te vinden zijn maar echt via levend actief onderzoek in de klas door iedereen gevolgd kunnen worden. Het is ook goed dat kinderen extra vragen aan klasgenoten kunnen stellen, zo wordt het thema ook een beetje nodig voor hen. De beste onderzoeksvragen zijn vragen die in een kring aan bod kwamen en die de groep als vraag noteerde. Er is dan één iemand die die taak kiest, maar hij werkt dat uit niet voor zichzelf maar voor de hele klas. Iedereen wil dat antwoord kennen, de garantie is groter dat het ook onthouden zal worden.
  Je kan ook zaken aanduiden die ze achteraf allemaal moeten 'studeren'. Of ze maken kwisjes voor elkaar. Of als leerkracht bundel je de kernideeën en laat ze nog eens terugkeren in een les.
- In een project (en ook in andere werkvormen) heb je het product en het proces. Beiden zijn belangrijk. Toch is er vaak een onevenwicht. Kinderen spenderen vaak veel (verloren) tijd aan de vorm. Ze zitten lettertypes te zoeken maar eigenlijk is hun kladtekst er nog niet. Dat komt omdat we de presentatie ook belangrijk maken. De groep neemt die verwachting snel over en zal kritiek geven om slordig, onafgewerkt werk. Toch willen we ook en vooral dat de inhoud juist zit. Onze taak dus om alert te blijven, mogelijks door de effectieve publicatie nog uit te stellen tot de inhoud echt goed zit. Je kan ook afwisselend werken en voor het éne werk vooral productgericht werken (bv. post voor correspondentie) en voor andere zaken het proces voorop stellen.
- Bij projectwerk verwachten we soms veel te veel van kinderen. Het is best wel een complexe werkvorm. Eens ze kunnen lezen, denken we dat ze ook effectief alle informatiebronnen begrijpen en daarna in eigen woorden kunnen reproduceren. Dat is fout. We moeten ze veel sterker sturen of helpen door bv eenvoudige teksten te zoeken voor hen, door het voor te doen, door het samen te doen, …
  Dat hoeft niet in de projecttijd zelf, dat kan ook apart in een les taal of leren leren aan bod komen.
- Ook over het opzoeken leven er nog veel dwaalsporen. Internet, google, moeilijke boeken, … we gooien ze soms zomaar voor de leeuwen. Beter deze zaken niet toelaten of pas later. Info verwerven kan ook en vooreerst door zelf te noteren wat je al weet over dat onderwerp, door dat door de klas te laten aanvullen, door een bezoek te brengen bij een expert, door een spreker naar de klas te halen, door een film te bekijken, …
- Sowieso is spreektaal veel eenvoudiger dan leestaal. Daarom stimuleerde Freinet vaak het schrijven meer dan het lezen. Woorden die je nog niet kent, ga je niet gebruiken. Je eigen schrijftaal zal altijd begrijpbaarder zijn. Het is via het groeien in het schrijven dat je jouw lezen automatisch mee laat ontwikkelen.
- Wat doen we met hiaten? Veel scholen houden bij welke thema's of projecten bij welke kinderen of groepen aan bod kwamen. Het is goed om daar kapstokken voor te gebruiken zodat ze zien in welk groter geheel het past. (een overzicht van het dierenrijk (zie ook bijlage) bv of een tijdsband)
  We moeten bespreekbaar maken wat er al aan bod kwam en wat er nog overblijft. Als er leegtes opvallen moeten we die met de klas aanpakken. Alles moet gezien worden.
  Bij Micha worden de onderzoeksvragen zelf al meteen in dat kader of per vak opgehangen. De vragen worden op fiches genoteerd en komen op de juiste plaats aan de muur.

verslag, Vincent Vandevyvere, 18 mei 2013

bijlages:

- proces van de verschillende deelstappen van projectwerk (De Harp / Cindy)
- dierenfiches overzicht dierenrijk (Prisma / Micha)
- om zelf een digitaal tijdschrift te maken met materiaal vd kinderen: www.issuu.com
- pdf Rozemarijn, fases binnen het projectwerk
- pdf Rozemarijn, idem voor de praatkring
- blog van barbara harp: klasblogb.blogspot.be